

מעדני כת

משיעוריו של הגאון רבי נפתלי הכהן קופשיץ שליט"א

גליון 3

פרשת דברים תשע"ט

בענין האם ברכת הגפן על כוס של ברכה השיבא חלק מסדר הקידוש או לא

ואם כשאנינו שותה בעצמו מכוס של ברכה אם סגי במי שישמעו ממנו בורא פרי הגפן או דבעינן שייצא כל הברכה

ושורש הספק הוא אם המברך הבדלה על הכוס ואינו טועם מן היין ורק אחר שאינו יוצא כלל בברכת הבדלה טועם מן היין והוציא בבורא פה"ג, ויש להסתפק האם הדין של המברך צריך שישמעו נאמר דווקא על מי ששייך בכל הברכות, או שדי שמוציאו בברכת הגפן וחשיב שפיר בכלל המברך צריך שישמעו.

יבואר אם ברכת הגפן הוא חלק מברכת הקידוש או דאינו אלא ברכת הנהנין על שתי הכוס

ואפשר ששורש השאלה הוא תלויה בשאלה אחרת ומשם יש להביא ראיה לעניינו, דהנה **איתא בירושלמי** הובא בתוס' (פסחים דף ק"ג ע"ב בד"ה רב אשי) **ונפסק בטור ובשו"ע** (סי' רע"א ס"ד) שהדין הוא שאם שותה יין מערב שבת ובירך בורא פרי הגפן, ואח"כ נכנס שבת פורס מפה ומקדש ואינו צריך לעשות בורא פה"ג על היין שכבר בירך עליו מבעוד יום.

וז"ל השו"ע שם 'אסור לטעום כלום קודם שיקדש, אפי' מים. ואפי' אם התחיל מבעוד יום, צריך להפסיק, שפורס מפה ומקדש. ואם היו שותים יין תחלה, אינו אומר אלא קידוש בלבד בלא ברכת היין, ואח"כ מברך ברכת המוציא, ואם אין לו יין ומקדש על הפת, אינו מברך המוציא, וי"א שאף כשמקדש על היין אינו מברך המוציא, עכ"ל.

יבואר אם השומע ברכת קידוש ממנו שכבר בירך על היין אם חוזר ומברך בשבילו ברכת היין

ויש להסתפק מה הדין במי שאכל סעודת שבת ובירך בורא פרי הגפן, ואח"כ נכנס אורח והוא רוצה שהבעה"ב יוציא אותו בקידוש שהרי הדין הוא שייצא מוציא, ובוה יש להסתפק האם המקדש צריך לברך להוציא גם ברכת הגפן או לא, ולכאורה ממשנת מהירושלמי הנ"ל נראה שאינו צריך לברך, שהרי מה דמברכין על היין בקידוש אינו אלא בשביל לשתות אבל במקום שיכול לברך בלא"ה אינו מברך בפה"ג, אמנם בזה הרי האורח לא שמע ברכת הגפן, ושורש הספק האם ברכת הגפן היא חלק מהקידוש או ברכה בפ"ע אינו אלא כברכת הנהנין כדי לשתות מן הכוס.

וכן יש לדון במי ששכח לברך ברכת הגפן על הכוס, האם יצא ידי חובת קידוש בדיעבד, ותלוי בהנ"ל דאי הוי ברכת הנהנין על היין כדי לשתותו אפשר דיצא בדיעבד, אך אי הוי חלק ממצוות הקידוש לא יצא.

יבואר מי שנסתפק אם קידש על היין אם כשהחזר ומקדש מברך גם ברכת היין

ועוד יש לדון ונסתפק בזה בספר בר אלמזרים במי שמוספק אם עשה קידוש דצריך לקדש מספק דספיקא דא' לחומרא [וכגון שלא קידש בתפילה], ויל"ד האם הוא צריך לחזור ולקדש ולברך שנית ברכת הגפן או לא דאי הוי חלק ממצוות הקידוש אע"פ שמוצאותה אינו אלא מדרבנן מ"מ כשהחזר לקדש חוזר גם על ברכת הגפן, וכמו בברכת המזון שאם הוא מסופק אם בירך חוזר ומברך דספד"א לחומרא, וכשהחזר מברך גם ברכת הטוב והמטיב אע"פ שאינו אלא מדרבנן כי היכי דלא לית לזלזולי ביה, וה"נ בגדון דידן אי הוי מברכת הקידוש חוזר ומקדש עם ברכת הגפן, אבל אם אנה אלא ברכת הנהנין שיוכל לשתות מהכוס הוי ספיקא דרבנן וספק ברכות להקל.

ובפשטות הדברים נראה דמדברי הירושלמי הנ"ל שאמרו דאם בירך קודם סעודתו בופה"ג אינו צריך לברך הגפן בקידוש מוכח שהברכה אינה חלק מהקידוש, וכן יש להוכיח מדברי המשנ"ב (בסי' רצ"ט) שכתב שאם לא שמע בהבדלה

האם חולה שאוכל בת"ב יכול לעשות הבדלה בשבת מפלג המנחה ואחר ישתה את היין

הנה בת"ב שחל במוצאי שבת כתב השולחן ערוך סימן תקנו סעיף א' ליל ת"ב שחל באחד בשבת, כשרואה הנר אומר בורא מאורי האש ואין מברך על הבשמים, ובבלי מוצאי תשעה באב מבדיל על הכוס, ואינו מברך לא על הנר ולא על הבשמים, עכ"ל.¹

ובהלכות גדולות (הובא ברא"ש סוף תענית פ"ד ס"מ) כתב וז"ל 'והשתא דקיי"ל ברכות (דף כז ע"ב) מתפלל אדם של מוצאי שבת בשבת ואומר הבדלה על הכוס, היכא דמיקלע ט' באב בחד בשבת דמיתבעי לאיפסוקי ממאכל ומשתה מבעוד יום מהו לאבדולי, כיון דאמר מר בשאר שבתות מתפלל אדם של מוצאי שבת בשבת ואומר הבדלה על הכוס הכא נמי אומרים הבדלה מבעוד יום, או דלמא כיון דאילו מבדיל קבליה לט' באב עליה כדרב (עירובין דף מ ע"ב) דאמר בדילנא ואחייב ליה בעיני דשווייה חול דהא אמר [המבדיל] בין קודש לחול ואיתסר ליה בשבתה דהא אמר גבי יוה"כ ליקדש על הכוס ולימא זמן ולשתיה כיון דקבליה איתסר ליה עילויה, הלכך לא מבדיל עד דנפיק חד בשבתא ומבדיל כדשרי בתעניתא מיקמי דליטעום, ואע"ג דאמר מר (פסחים דף קז.) מבדיל והולך כל היום כולו כל היום כולו אין טפי לא ה"מ היכא דהוי שרי למיכל אבל הכא דלא שרי למיכל חד בשבתא מבדיל לאורתא דתרין בשבתא, וכן שליח דציבורא מבדיל בבי כנישתא אבל אנורא לא לברך, אלו דברי בעל ההלכות' ע"כ.

ומבואר שהקשה שיעשה הבדלה מפלג המנחה כמו שאפשר לקדש בערב שבת מפלג המנחה, ותי' שבשעה שהוא עושה הבדלה חל עליו דין ת"ב ואסור לו לשתות את הכוס.

והנה בחולה שצריך לאכול בת"ב ולכן הוא צריך לעשות הבדלה דנו הפוסקים כיצד יעשה, שלעשות הבדלה על חמר מדינה אי אפשר דהחזו"א לא ה' ברירא ליה מהו חמר מדינה כהיום, ומרן הגרי"ז סבר שאפשר לעשות הבדלה על יין דלא נאסר שתיית יין אלא בסעודה המפסקת אבל בת"ב לא נאסר שתיית יין אלא ממנהגא ולהכי שותה יין הבדלה, אבל מדברי אור זרוע נראה שנאסר היין גם בת"ב מדינה וכמבואר בקובץ תשובות למרן הגרי"א, ולהכי ראוי לעשות הבדלה על מיץ ענבים משום דמדינה דגמ' לא נאסר יין מנית ולחכי יבדיל על יין מגתו.

ויש לדון האם אפשר שיעשה החולה הבדלה על היין בשבת מפלג המנחה ולא ישתה היין דהרי חל עליו דיני ת"ב כמש"כ הבה"ג, אלא יתן לאדם אחר לשתות שלא יצא בהבדלה אלא בברכת בורא פה"ג ועי' יקיים מצוות הבדלה בשלימות על יין כרגיל² שהרי בשבת שפיר אפשר לשתות יין שהדין הוא שמעלה על שולחנו כסעודת שלמה בשעתו ואינו מונע עצמו מכלום.

[ומה] שהוא יכול להוציא את השני בברכת הגפן אף שאינה אלא ברכת הנהנין מ"מ מכיון שהוא מחויב בהבדלה הדין הוא שהוא יכול להוציא את חבירו וא"כ הוא יקיים מצוות הבדלה בשלימות על הכוס, וחבירו יצא ע"י בברכת הגפן וישתה³.

¹ והרמב"ן סובר שאין מבדילין כלל (אלא יוצאין בהבדלה בתפילה) ולמעשה עושים הבדלה במוצאי ת"ב.

² וכמו ששמעתי בשם מרן הגרי"ח קנייבסקי שליט"א שמה שאמרו (שבועות דף י"ח ע"ב) שהמבדיל על הכוס זוכה לבנים זכרים היינו במבדיל על יין גמור ולא במיץ ענבים, אך יל"ע בזה דבגמ' לא הוזכר חילוק בין יין מגתו לייין סתם, שהרי יין מגתו נ"ל חשיב יין, אמנם בגמ' (שבועות דף י"ח עמוד ב') אמרו אמר רבי חיאי בר אבא אמר רבי יוחנן כל המבדיל על היין במוצאי שבתות והיין לו בנים זכרים דכתיב להבדיל בין הקדש ובין החול וכתוב התם להבדיל בין הטמא ובין הטהור וסמך ליה אשה כי תזרע וזנה להבדיל בין הקדש ובין החול בפרשת שתוי יין כתיב והתם יין המשכר הוא דאוסר ליכנס למקדש, אמנם כהן אסור לו להיכנס למקדש גם אחר שתיית יין מנית, אלא שאינו חייב מיתה בזה, ויש להסתפק אם הוא מן התורה או מדרבנן ועיין ברמב"ם ריש הלכות ביאת מקדש ובכס"מ שם, וכן לענין הוראה מדמי הרמב"ם לביאת מקדש ולפ"ו אינו אסור אלא מדרבנן, ועיין מנ אברהם (סימן קכ"ח ס"ק ז"ה) שכתב דמי ששתה יין מגתו אסור בנשיאת כפים דומיא דעבודה ובאחרונים השיגו עליו שהא ליכא חיובא ביין מגתו ומשמע שאינו אלא מדרבנן וא"כ לענין המבדיל על היין אפשר דבעינן יין המשכר.

³ ולענין האם יוכל השומע שיוצא מן החולה לומר אמן על ברכת המבדיל אם הוא הפסק, ויש לדון בזה מכמה אנפין וכבר נתבאר במקום אחר.

בעירובין דף מ' שכתב 'לתת כוס של מילה לתינוק הנימול דלא אתי למיסרך וז"ל ואם תאמר מה היא חשובה טעמיה זו להתיר את הכוס איכרא חשובה היא דהא טעמיה הכוס ליתא אלא משום גנאי של כוס שלא יאמרו שלא לצורך היא ברכה זו וכי חזו דמטעמיה ליה לתינוק ליכא גנאי עכ"ל,

והוא כמו שכתב רש"י הג"ל דשייך שפיר לברך ברכת הגפן על הכוס אפי' בלא שתייה משום דזה סדר הקידוש, אך אחתי יש גנאי לברכה שלא שתו מן היין ולזה די שישתה התינוק.

יבואר מי שהבדיל במו"ש חזון ונתן לשתות היין לקמן שלא הגיע לחינוך ברכה

והנה נשאלתי במי שהבדיל במוצ"ש חזון ונתן לשתות לקמן בן שתי שנים שלא הגיע לחינוך ברכה אם צריך להבדיל שנית, ולכאורה להשו"ע שאינו מברך על הכוס ביו"כ דס"ל שאם אינו שותה מהכוס מי שיצא באותו ברכה הוי ברכה לבטלה ולא נתקיים המברך צריך שיטעום אבל להרמ"א נראה דיצא שהרי סגי בשתיית הכוס על ידי תינוק וא"כ בדיעבד סמכין עלה שאינו חוזר ומבדיל.

אמנם יש מקום לומר שבקידוש שאני שהרי כתב רש"י בראש השנה דף כט עמוד ב על מה דמכניא בהש"ס ברכת הלחם של מצה וברכת היין של קידוש היום מהו להוציא יד"ח אם אינו אוכל עמהם כיון דחובה הוא מפיך או דלמא ברכה לאו חובה היא, ופרש"י וז"ל ברכת המוציא וברכת היין מיבעיא לן, שאין באות אלא לפי שהמברך צריך שיטעום, ואי אפשר ליהנות בלא ברכה, אי נמי לא טעים איהו אי אפשר דלא יהיב ליה לחד מינייהו למטעם, ובעי ברכה, מאי, עכ"ל, ומבואר דברכת היין קידוש אתי כדי שישתוהו.

יבואר דשתיית יין קידוש אפשר דבעינן שישתוהו בר חיובא המחוייב בברכה

ואפשר דקידוש שאני משום דזכרהו על היין היינו על שתיית היין ובוה חייבים לשתותו בר חיובא ולא סגי בתינוק וכ"כ בשולחן ערוך הרב בדעת הגאונים בסימן ק"צ ס"ד וז"ל אבל קידוש שאדם יוצא בו ידי חובתו יש אומרים אפילו לפי סברה האחרונה (שהשתיה אינה אלא משום שלא יהא גנאי) שלא די במה שיטעים לתינוק ולא אפילו שיטעים לגדול אלא המקדש בעצמו צריך לטעום כמלא לוגמיו ואם לאו לא יצא משום שנאמר זכור את יום השבת לקדשו ואמרו חכמים וזכרהו על היין כלומר על שתיית היין לכבוד היום לפיכך המזכירו על היין הוא המקדש שותה ממנו בעצמו וראוי לחוש לזה לכתחלה כמ"ש בס' רע"א, עכ"ל, ומבואר דיש סברה בקידוש דשאני משאר כוס של ברכה ויעויין בספר אשר לשלמה תנינא סימן א' שהאריך בזה.

ויש להסתפק אם בהבדלה נמי אמרין כן ולכאורה הוא תלוי אם ילפינן הבדלה מזכור את יום השבת לקדשו וכמו שכתב הרמב"ם בפרק כ"ט משבת זכרהו בכניסתו וביציאתו או דילפינן להבדלה מקרא שאמרו (בשבועות י"ח ע"ב) ולהבדיל בין הקדש ובין החול וכו' יעו"ש, ואי לא ילפינן מזכור אפשר דשאני קידוש מהבדלה ושתיית היין על ידי המחוייב בה אינה לעיכובא וצ"ע.

ואפשר דתליא אם בעינן בהבדלה לשתות כמלא לוגמיו לעיכובא דבשו"ע הרב סימן ק"צ כתב דבהבדלה אינו לעיכובא ויצא גם אם לא שותה כמלא לוגמיו אמנם במ"ב כתב דבלא שותה כמלא לוגמיו לא יצא ואפשר דס"ל דדמי לקידוש ולהכי כשלא שותה כמלא לוגמיו לא יצא וצ"ע.

יבואר דלשיטת רש"י לא בעינן שהשומע ישמע אלא ברכת הגפן

והנה מעתה ניהדר לעניינינו בחולה שרוצה לעשות הבדלה על הכוס בשבת לאחר פלג המנחה וישתה את הכוס אחר שאינו עושה כעת הבדלה, די"ל דלש"י רש"י הג"ל לית דין ולית דין שמיצי שפיר לעשות כן, והיינו שהחולה יכול לעשות מדינא הבדלה על הכוס ולא לשתות אותה כלל, שהרי הברכה היא חלק מההבדלה, ורק הוי גנאי לכוס של ברכה ולזה מהני מה שישתה את הכוס אחר שאינו יוצא בהבדלה, ואי"צ שיטעום מי שבירך את הברכות או שיצא בשמיעתו את הברכות, אלא די שיטעום כל אחד ואפי' ינוקא.

את ברכת הגפן יצא בדיעבד, וכן נפ"מ בזה לענין אם שמע ברכת הריח ולא יכל להריח אך ענה אמן על הברכה וא"כ הוי הפסק בין הגפן להבדלה דלדבריו יצא בדיעבד, ולכא"ג"כ מוכח דברכת הגפן אינה חלק ממצוות קידוש או הבדלה אלא היא ברכת הנהנין על שתייתה.

יבואר דמדברי רש"י בעירובין מבואר שברכת היין הוא חלק מברכת קידוש והבדלה

אך לכאורה יש להביא ראיה דלא כהנ"ל, דהנה בגמ' בעירובין (דף מ' ע"ב) איתא לענין ברכת זמן ביו"כ שהגמ' שם דנה כיצד יעשנה על הכוס ואמרין שם 'אי מברך עליה ושתי ליה כיון דאמר זמן קבלה עליה ואסר ליה, דהאמר ליה רב ירמיה בר אבא לרב מי בדלת וא"ל אין בדילנא, (והיינו שאם יברך וישתה מבעוד יום מיד כשיברך קיבל עליו יו"כ ואינו יכול לשתות), לברך עליה ולנחיה, (היינו שיברך על הכוס בלי לשתות), המברך צריך שיטעום, ליתביה לינוקא, לית הלכתא כרב אחא דילמא אתי למסרך, (היינו שכיון שנותנים בקביעות לקמן אתי למיסרך לעשות כך אף כשיגדיל), מאי הוי עלה, והלכתא אומר זמן בר"ה וביה"כ, והלכתא זמן אומר אפילו בשוק, ע"כ.

ובר"י שם כתב וז"ל 'ליתביה לינוקא. לשתותו לאחר שיברך עליו דהאי שיטעום דקאמר לאו דווקא קאמר אמברך דהוא הדין כי שתי אחרינא דטעמא משום דגנאי הוא לכוס של ברכה שלא יתנה אדם ממנו לאלתר שותה ברכת היין דבואר פרי הגפן שלא לצורך ומכי טעם ליה אחרינא שפיר דמי וכו' עכ"ל.

ומבואר מדבריו שהטעם שצריך לתת לתינוק לשתות משום דגנאי הוא לכוס של ברכה שלא יתנה אדם ממנה ותהא ברכת הגפן שלא לצורך, ובפשוטו בלא טעמיה הוי ברכה לבטלה שהרי בירך ברכת הנהנין ולא נהנה, ומבואר מדבריו דס"ל דברכת הגפן היא חלק מנוסח הקידוש וא"כ שפיר מצי לברך הגפן אפי' אם לא ישתה, אלא משום דגנאי הוא לכוס של ברכה אם לא יטעום צריך לטעום ממנו, ורש"י כתב שם דתהא ברכת היין דבואר פה"ג שלא לצורך והיינו שעל ברכת הגפן הוא גנאי אם לא ישתו ממנה.

ובביאור הדבר שבואר פה"ג הוא מברכת הקידוש י"ל שברכת הגפן הוא שירה על היין כיון דהדין הוא שאין אומרים שירה אלא על היין, א"כ הבופה"ג זה חלק מהשירה על היין, וכמו שמצינו בקידוש שחרית שמברכים בורא פרי הגפן וזהו הקידוש שמקדשים בשחרית וכמו שכתב בחידושי הר"ן פסחים דף קו עמוד א' בטעמא דקדוש בשחרית וז"ל ועוד שלפי שאין אומרים שירה אלא על היין כיון שמברכים על היין בתחלה שלא כדרך שאר סעודות הוי כעין שירה ושבת לקדושתו של יום, ומשום דלא הוי אלא מדרבנן לא ראו להאריך בו יותר כדי שלא להשוותו לקדוש של לילה, וקראוהו קדושא רבא לכניו לפי שאינו עקר קדוש של לילה וזוטר שיעוריה כדקרי' לסמיא סגי נהור, עכ"ל, והכי נמי ברכת הגפן בקידוש הלילה הוא גם כחלק מהשירה על היין.

ולדבריו של רש"י בנדון דלעיל האם צריך לברך ג"כ ברכת הגפן כשמוציא אחר וכן כששכח אי יוצא בדיעבד והאם צריך לחזור על ברכת הגפן במסתפק, יהי' הדין דצריך לברך הגפן דהוי חלק מברכת הקידוש, אך צ"ע לפ"ז כיצד יתיישבו דברי רש"י עם הירושלמי דס"ל דאם בירך הגפן קודם סעודתו כשיקדש היום אינו צריך לחזור ולברך הגפן אלא מקדש מיד, דלרש"י דהוי חלק מברכת הקידוש לכאורה הוי ליה לומר ברכת הגפן שנית.

יבואר דלרש"י יכולים להטעים מכוס של ברכה גם לתינוק בן יומו

והנה כשיטת רש"י הג"ל מבואר דהרמ"א פסק כן לדינא, דלענין מילה ביו"כ נחלקו המחבר והרמ"א (סי' רס"ה ס"ד) האם מברכים את ברכת כורת הברית על הכוס או לא, דהרי א"א לשתות את הכוס, וגם לתת ליולדת א"א שהיא יולדת לאחר שבעה ואינה חולה שיש בה סכנה, ולינוקא ג"כ א"א לתת כמו שהגמ' בעירובין הג"ל אומרת דאתי למיסרך, ואע"פ שבת"ב כתב השולחן ערוך סימן תקנ"ט להטעים כוס של מילה לתינוקות ביו"כ מחמירין טפי שגם אם אינו קבוע חיישין לאתי למיסרך וכן ביאר במג"א (סימן תקנ"ט ס"ק ט') ולכן להמחבר אין מברכים על הכוס, אך הרמ"א סבר דמברכים על הכוס ונתנו לתינוק הנימול [שעליו לא שייך לומר דאתי למיסרך] לשתות, ואפי' שתמיד נותנים לו מעט יין לשתות כשאומרים בדמייך חיי מבואר שם במג"א שיתן לו עוד קצת יין חוץ ממה שנותנים לו כשאומר בדמייך חיי.

וז"ל השו"ע (סימן תרכא סעיף ג') 'מברכין על המילה בלא כוס וי"א דמברכין בכוס ונותנים לתינוק הנימול, וכן נוהגין'. עכ"ל. ומש"כ הרמ"א יסודו מהראב"ן שכתב

⁴ יעו"ש שכתב בטעם המנהג שנותנין היין לתינוק בשעת הברית וז"ל, וי"ל דמשום הכי הרגילו הראשונים לתת מיין כוס הברכה בפי תינוק הנימול כל ימות השנה משום ימי התענית, וכיון דרגילי למעבד כל השנה אתי נמי ימי תענית למעבד ואי לא עבדי כולה שתא לא עבדי ימי תענית ובתינוק כי האי ליכא למימר אתי למיסרך, עכ"ל,

ונראה דגם להחולקים וסוברים כשיטת המחבר הנ"ל שסובר דלא מהני להטעמים לקטן המוטל בעריסה והוי ברכה לבטלה כמש"כ הרשב"א והר"ו הובא במגן אברהם סימן תרכ"א שם אבל י"ל דע"כ לא פליגי אלא היכא דאין שותה מן הכוס אלא קטן המוטל בעריסה שלא יצא בברכת בפה"ג והוי ברכה לבטלה, אך גם הם מודו דהיכא דהוא יוצא בברכת בפה"ג שפיר דמי וא"צ לטעום מי שיוצא בכל הברכות, דלמה לן לאפושזי בפלוגתא אחר שנתברר לנו שלש"י שפיר מצי לעשות כן.

והראוני במשנה ברורה (סימן תרכ"ד ס"ק ד') שכתב לעניין הבדלה בבית הכנסת במוצאי יום"ט וז"ל ובמקומות שמבדילין בבהכ"נ על הכוס בכל מו"ש ויו"ט גם עכשיו יבדיל הש"ץ ויטעים מן הכוס לקטן או אף לגדול מי שהוא מתכוין לצאת בהבדלה זו, ומבואר דבעינן שיוצא בהבדלה ולא סגי שיוצא בבורא פה"ג, ואפשר דאדרבא שכשמתעיים לקטן לא הצריך שיוצא בהבדלה זו אלא לגדול אינו יכול להשקותו אלא אם יוצא בהבדלה דבלא"ה אסור לשתותו לכוס של הבדלה.

יבואר דברכת בורא פה"ג ככוס של ברכה הוא הודאה על היין הניתן לו לברך על הכוס

וראיתי בבית מאיר (יו"ד סי' רס"ה) שביאר דבר זה באופן נפלא, שבאמת ברכת הגפן אינה חלק מהקידוש אלא דבעינן לברך על הכוס בפה"ג כמו שיש ברכה על יין שהוא משתמש בו לשתיה, ה"נ יש ברכה על יין שהוא משתמש בו לקידוש ולהבדלה, והרי הוא מודה על היין שניתן לו לעשות בו מצוות קידוש והבדלה, ונמצא דלפ"ז ברכת הגפן גם לש"י רש"י אינה חלק מהקידוש אלא היא הודאה על הקידוש הנעשה על היין, ולהכי מה שצריך לשתותו אינו אלא משום שלא יהא גנאי לכוס של ברכה שבירכו עליו בפה"ג ולא שתהוה.

והראוני במשנה ברורה (סימן תרכ"ד ס"ק ד') שכתב לעניין הבדלה בבית הכנסת במוצאי יום"ט וז"ל ובמקומות שמבדילין בבהכ"נ על הכוס בכל מו"ש ויו"ט גם עכשיו יבדיל הש"ץ ויטעים מן הכוס לקטן או אף לגדול מי שהוא מתכוין לצאת בהבדלה זו, ומבואר דבעינן שיוצא בהבדלה ולא סגי שיוצא בבורא פה"ג, ואפשר דאדרבא שכשמתעיים לקטן לא הצריך שיוצא בהבדלה זו אלא לגדול אינו יכול להשקותו אלא אם יוצא בהבדלה דבלא"ה אסור לשתותו לכוס של הבדלה.

יבואר דאפשר דהשותה ישמע גם הברכה דקידוש והבדלה מהמקדש והמבדיל

ולפ"ז בנידון הירושלמי הנ"ל במי שכבר בירך בסעודתו ברכת הגפן ואח"כ הוא עושה קידוש שכ' הירושלמי שאינו צריך לברך הגפן אתי שפיר אף לש"י רש"י דאין ברכת הגפן חלק מהקידוש, אלא היא ברכת הודאה על הקידוש, וכאן שכבר בירך את הברכה כששתה את היין, אינו צריך לברך שנית שכבר בירך על היין

ושמעת מירידי הגאון ר' מנדל לובין שליט"א שהוכיח שצריך ליתן לשתות הכוס של ברכה דווקא לשומע ויוצא בכל הברכות הנאמרות על הכוס, דבגמ' בעירובין הנ"ל דנו האם מברכים זמן על הכוס ביו"ט, ומ"ט לא נאמר דיברך אחד ברכת זמן על הכוס ויהי' אחד שלא יצא בברכת הזמן ויצא רק בברכת הגפן והוא ישתה הכוס, וכמו בנידו"ד לעניין הבדלה, ויעשו בכל שנה תור מי יהי' זה שיברך ברכת הזמן שלא על הכוס, ומשמע מדברי הגמ' שם דאי אפשר לעשות כן והיינו טעמא דבעינן שיהי' הטוען מי ששמע ויצא את כל הברכות על הכוס.

אכן לפ"ז כמה שנסתפקנו אם יבוא אורח בתוך סעודתו וצריך לקדש עבורו אם צריך לברך על הגפן כדי להוציא את האורח למשנ"ת אליבא דרש"י צריך לברך עבורו בפה"ג משום שגם האורח שעדיין לא קידש צריך ברכת הודאה על היין שנעשה בו קידוש.

אמנם לכאן אי"ז ראיה גמורה ד"ל בפשיטות שבגמ' מהדרין לתקוני שהכל יוכלו לעשות שהחיינו על הכוס ותקנה שאינה תקנה כולם לא עבדינן, ומאחר ואפשר לברך זמן אפי' בשוק עבדינן שהחיינו שלא על הכוס.

אמנם להראשונים שברכת היין אינו אלא ברכת הנהנין שיוכל לשתות את היין ובוהו שהמקדש יכול לשתות מן היין בלא"ה לא יוכל לברך עבור האורח שהרי יכול לשתות היין בלא ברכת הגפן.

יבואר אמאי לרש"י אין נותנים כוס של שהחיינו ביום הכפורים לתינוק המוטל בעריסה

ולמשנ"ת בבית מאיר אליבא דרש"י א"כ בשכח לברך בפה"ג אי"צ לחזור ולקדש שאינו אלא ברכת הודאה על היין לקידוש, וכן במסופק אם קידש שצריך לחזור ולקדש מכל מקום אינו חוזר ומברך בפה"ג שאינו חלק מברכת קידוש היום ואינו ספק ברכות, וספק ברכות להקל.

אלא דלש"י רש"י הנ"ל יש להעיר דכיון שברכת הגפן על הכוס לא בעינן לשתותה אלא משום שלא יהא גנאי לכוס של ברכה, א"כ אמאי לא יהבינן לתינוק בן יומיו לטעום מן הכוס, וכמו שכ' הרמ"א לעניין מילה, ובוהו לא שייך אתי למיסרך שהרי אינו מבין כלום וא"כ מ"ט לא עבדינן הכי.

ומש"כ המשנ"ב (בסי' רצ"ט) דהשומע הבדלה ולא שמע ברכת הגפן יצא אתי נמי שפיר גם לרש"י משום דאי"ז חלק מברכת הבדלה אלא הוא הודאה על היין הניתן לו להבדלה.

וראיתי להראב"ן שם שעמד בזה ז"ל, וא"ת כוס ביום הכיפורים נמי ליברך אכסא וליטעמיה לקטן כי האי דלא ליתי למיסרך, זימנין דליכא קטן כי האי אבל במילה איתיה, עכ"ל.

שוב הראוני בספר קרא עלי מועד פרק ה' שכתב שהעיד הגר"ח שמרן החזו"א היה מוציא קטן ששמע הבדלה ממנו ולא סגי ליה ששמע בפה"ג ממנו, ונסתפק מרן הגר"ח אם היה בריא ליה הא מילתא או שנסתפק בזה, יעו"ש.

והנה לש"י רש"י קשה מדברי הירושלמי הנ"ל שסובר דבתוך סעודתו אם בירך הגפן אינו צריך לעשות קידוש עם ברכת הגפן, ומבואר דס"ל דברכת היין אינה חלק

בעניין מי שהוציא את חבירו בברכת בפה"ג של מילה האם יענה אמן על כורת הברית

ואפשר דאפי' שכבר שתה אחד מהכוס כמלא לוגמיו מכל מקום מצוה לשתות כל הכוס וא"כ שתית כולם היא ממצוות הכוס ושפיר עונים כל השותים מן הכוס אמן על הברכה של קידוש או הבדלה, אכן בברכת מילה כתב הט"ז סימן רס"ה שאין צריך לשתות כמלא לוגמיו וסגי בשתיית מקצת הכוס וא"כ אפשר דרק לשתית הראשון אין האמן חשיב הפסק אבל לשתית האחרים אפשר דהוי הפסק.

מי שהוציא בהבדלה את חבירו בבורא פה"ג וחבירו אינו צריך לשמוע הבדלה שכבר הבדיל או שעתיד להבדיל אם עונה אמן אחר ברכת הבדלה שהרי אינו יוצא בברכת הבדלה וא"כ הוי הפסק בין ברכת בפה"ג לשתיתו.

והנה ידוע שמרן גאב"ד דבריסק זצ"ל היו נוהג בברכת אירוסין לומר לחתן ולכלה שהוא מוציאן בברכת בורא פרי הגפן, ומוציא את החתן בברכת אירוסין לשיטת הרמב"ם דס"ל שהוא ברכת המצוות, ויש בדור אחרון שהוסיפו לומר שהכלה לא תענה אמן על ברכת אירוסין מאחר שאינו מוציא בברכה זו ואינה ברכה שלה א"כ אמן על ברכה זו הוא הפסק בין ברכה לשתיה, ולכן לא תענה אמן על ברכת אירוסין, ובאמת הוא תימא שכל הפוסקים לא ביארו דבר זה שלא תענה אמן על ברכת אירוסין ידידה שהוא דבר תימא.

והנה בספר שלמי תודה בין המצרים כתב להעיר במה שבמילה בת"ב נותנין לשתות את כוס של ברכת כורת הברית ליולדת כמבואר בשולחן ערוך סימן תקנ"ט ונסתפק אם תענה היולדת אמן אחר כורת הברית דאפשר דחשיב הפסק בין ברכת בפה"ג לשתית היין, ומשום דאינה חייבת בברכה זו, וכתב בשם מרן בעל אילת השחר דכמו שאינו הפסק למברך כן אינו הפסק לשומע שהרי ברכה זו היא ברכת בפה"ג של מילה.

ולמש"ת כל שהוא השותה של הכוס של ברכה ובו מתקיים השתיה שפיר עונה אמן על הברכה ששתיתו הוא שתיית יין דכוס של ברכה ואפי' שהחתן שתה כבר מן היין מכל מקום גם הכלה מתקיים על ידה שתיית הכוס ושפיר עונה אמן על הברכה.

ונראה בביאור ענין זה דזה פשוט שכל שהוא השותה של הכוס של ברכה, ונמצא דעל ידו מתקיים מצוותה של כוס של ברכה בוודאי אין האמן הפסק אצלו שהרי זהו ענין שתייתו לשתות כוס של ברכה, ומאחר וחייבו של כוס של ברכה שישתה את הכוס להכי כל מי ששותה את הכוס ומתקיים על ידו שתיית הכוס בוודאי עניית אמן על הברכה של קידוש או הבדלה אינו חשוב הפסק לדידיה.

יבואר אם כשמוציא אחר בברכת היין דכורת הברית אם יענה אמן

ובברית לנכדי ראיתי להגאון ר' אברהם יהושע סאלוויצקי שליט"א ראש ישיבת בריסק שנתכבד לברך ברכת המילה וביקש להוציא אחר בבורא פה"ג אבל בקשו שלא יענה אמן על ברכת כורת הברית וכן לא יאמר בדמיון חיי וכו' שלא יפסיק בין הברכה לשתיית הכוס, ונתעוררתי לברר למה לא יענה אמן על כורת הברית.

והנה במשמר הלוי על התורה פרשת לך כתב עובדא במרן הגר"ז וז"ל בחודש כסלו שנת תש"ה כיבדו את מרן הגר"ז זיע"א בברכת המילה בברית מילה אחת שהי' ברושלים והיו שם על הברית מגדולי גדולי ירושלים וצוק"ל, והנה הגר"ז הי' נוהג לטעום אחרי בא"י כורת הברית, לפני או"א קיים את הילד הזה לאביו ולאמו מחשש הפסק שיש בזה דיעות בראשונים ז"ל בטור י"ד סי' רס"ה ובטור או"ח סי' קצ"ט, וכך הי' נוהג אביו מרן הגר"ח, ואומרים שכך נוהג מרן הגרע"א זיע"א, אבל בירושלים לא נהגו כך לטעום אחרי כורת הברית, ולא רצה הגר"ז לשנות ממנהג המקום אשר על כן ביקש מאחד שיכוון היטב לצאת בברכת בפה"ג וישתה אחרי הכל⁵.

וכבר העיר כן במהר"ם שיק אורח חיים סימן ל"ט שכתב דנהגו לתת לאחר לשתות משום שאפשר שהבקשות הם הפסק אבל לא כתב שלא יענה אמן אחר כורת הברית.

אמנם מה שאמר שלא יענה השומע אמן על ברכת כורת הברית הוא פלא שהרי כל שתיית הכוס הוא על ידו ונמצא דשתייתו הוא כוס של ברכת כורת הברית, ולמה לא יענה אמן הרי זהו עצם שתייתו כוס של מילה ופשוט שיענה אמן על כורת הברית.

יבואר דיש להסתפק במוציא חבירו בשחרית בקידוש של לילה ואחרים אינם צריכים אלא בורא פה"ג אם עונים אמן על הקידוש

אמנם כה"ג היה מקום להסתפק במי שלא קידש לביל שבת והוצרך לקדש על הכוס בשבת בשחרית, אם יכול מי שקידש לביל שבת לקדש קידוש שחרית עם ברכת הקידוש של קידוש הלילה עבור חבירו⁶ האם יוכלו השומעים לענות אמן על ברכת הקידוש ולא יהא הפסק גם לדידהו שהרי בזה אינם השותים של ברכת הקידוש אלא שומעים ויצאים קידוש שחרית בברכת בפה"ג ואפשר דבזה הוי האמן הפסק.

וכן מוסתפקא אם בברכת היין דברכת המילה מוציא אחרים בקידוש היום אם יענו אמן על כורת הברית שהרי אינם שייכים להברכה שהרי אינם שותים מהכוס אלא שיוצאים ממנו בברכת בורא פרי הגפן, ובזה יש להסתפק דאפשר דכיון שאינם צריכים הברכה לעצמם לא יענו אמן.

יבואר העומדים שם מישך שייכא לברכת המילה

אמנם הרמב"ם פרק ג מהלכות מילה הלכה ג' כתב וז"ל ואחר כך מברך אבי הבן או המל או אחד מן העומדים שם, ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם אשר קידש ידיד מבטן וחוק בשארו שם וצאצאיו חתם באות ברית קדש על כן בשכר זאת אל חי חלקנו צורתו צוה להציל ידידות שארנו משחת למען בריתו אשר שם בבשרנו, בזה אתה יי' כורת הברית, עכ"ל, ושמעתי מהגאון ר' מנחם טוקר בירדק במה שכתב הרמב"ם שאבי הבן או המל או העומדים שם מברך ברכת כורת הברית הרי כולם הם בכלל העומדים שם וע"כ דהעומדים שם הם בכלל מישך שייכא להברית ולכן יכולים לברך ברכה זו אבל אחר שלא היה בשעת הברית לא יברך ברכה זו, ועכ"פ

⁵ ויעניין בס' הר צבי חיו"ד סי' ר"י שכתב שלמדנו מהנהגה הו"ו של הגר"ח, שברכת בפה"ג של מילה גם היא כברכת בפה"ג של קידוש והמוציא של מצה דמיחשבא כברכת המצות לענין שאע"פ שיצא מוציא וכאן גם כן אע"פ שהגר"ח לא שנת כלום מ"מ הוציא בפה"ג את השומע כעונה, ובאמת הוא מבואר בשו"ע הלכות ת"ב סימן תקנ"ט, שנותן לשתות היין לילולת.

ודמי לברכת בפה"ג שאומר המסדר קידושין תחת החופה ואינו טועם כלום אלא החתן והכלה וברכת אירוסין על הכוס לא הוזכר בש"ס ומכל מקום מוציא את החתן והכלה בברכה זו, ואכן בזה האפקי"ם וכותב ששמע שמרן הגר"ח הי' נוהג כשהי' מסדר קידושין לשפוך קצת מהיין על ידו ולטעום מפני שאולי היא רק ברכת הנהנין גרידא ולא כברכת המצות, וכבר העיר בזה הפני יהושע כמובא שם באפקי"ם. אמנם בספר מאנים למשפט של הגר"ז סורוצקין זצ"ל הגאב"ד דלוצק כתוב שמרן הגר"ח אמר לו שלא ידוע לו דבר כזה מאביו הגר"ח, והיה פשיטא ליה שהכוס דברכת הקידושין כמו הכוס דקידוש והכי נמי הא קמן שסבר הגר"ח שיה"ה הכוס דברכת המילה והוא נפלא מאד בס"ד וכל זה ביאר לי חכ"א שליט"א זכור לטוב.

⁶ ובעניין אם הוי הפסק לדידה, נראה דאינו הפסק לדידה, שהרי חייב להוציא מדיון ערבות, וממילא כיון שהוא חייב לברך ברכה זו עבורו אינו הפסק גם לדידה, ויבואר לקמן.

כיון שהם בכלל אלו שיכולים לברך שפיר יכולים לענות אמן על ברכה זו ואינו הפסק כלל.

ובל"ה נראה שכל שהוא ברכה אצל המברך אינו הפסק לשומע שהרי זהו ברכתו של המברך ובברכה זו הוציא את השומע ואינו הפסק.

ובדומה לזה כתב באגרות משה אורח חיים חלק ד סימן כא לעניין עניית אמן על ברכת שהחיינו בקידוש לנשים שבירכו שהחיינו בהדלקת נרות, ובאמת כן היה מנהג העולם עד לדור אחרון שהעירו להחמיר ולא לענות אמן על שהחיינו, והוא פלא איך מבטלת אמירת אמן שמחובת בה בשביל שתיית היין, שתענה אמן על שהחיינו ולא תשתה היין, או שתשתה עם ברכה אחר שתפסיק בעניין אחר שיהא הפסק וודאי, ובאגרות משה כתב שתענה אמן וז"ל והטעם הוא משום שמ"מ אין זה הפסק דמאחר דלבעלה שאומר הקידוש שמוציא אותה הוא מברכות הקידוש דהא תיקנו שיאמרו גם ברכת הזמן על הכוס אין זה הפסק אף לדידה אף שכבר אמרה ברכת שהחיינו, מאחר דעכ"פ שייכא אף לדידה גם ברכת שהחיינו להקידוש ששומעת, וכן כתב בספר חידושים וביאורים סוף אורח חיים.

יבואר אם הוא ברכה לשומע אינו הפסק למשמע אע"פ שאינו צריך לברכה זו

והנה אם מברך ברכת קידוש לעצמו ומוציא אחרים שצריכים לברך גם לישב בסוכה אם הוא הפסק לעצמו כיון שאינו צריך ברכה זו ראיתי בספר שלמי תודה סוכה שכתב בזה עוד יש לעיין באחד שלא יצא מן הסוכה משעה שגמר את הסעודה עד שבאו לסעוד שנית ובני הבית יצאו וחזרו אח"כ כדי לסעוד בסוכה והם צריכים לברך שנית לישב בסוכה כשבאים לסעוד והוא אינו צריך לברך על הסוכה כיון שלא יצא משם אחר סעודה ראשונה א"כ אם הוא בוצע על הפת ומברך המוציא להוציא את מלך האם יכול לברך ג"כ לישב בסוכה אחר ברכת המוציא כדי להוציא את בני ביתו או כיון דהוא אינו צריך לברכה זו הוי הברכה הפסק לדידה בין ברכת המוציא לטעימה אף דבני ביתו צריכים לצאת בברכה זו, ומעשה באחד שבירך בכה"ג ליישב בסוכה כדי להוציא את בני ביתו ואחרים פקפקו עליו דאפשר דהוי הברכה הפסק לדידה בין ברכת המוציא לטעימה וצ"ע.

ונראה להוכיח דין זה מהא דאיתא בפ"ד דמסכת פסחים נ"ד א' גבי ברכת הבדלה במוציא שבת רבי מפזרן רבי חייא מכנסן אמר רבי יצחק בר אבדימי אע"פ שרבי מפזרן חוזר וסודרן על הכוס כדי להוציא בניו ובני ביתו ופרש"י רבי מפזרן כשראה אור מברך עליו מיד בורא מאורי האש וכשמביאין לו כשמים מברך עליהן פי' אף קודם שהבדיל על הכוס וחוזר וסודרן בשעה שהבדיל על הכוס בביתו חוזר ומברך על האש ובשמים כדי להוציא בניו ובני ביתו והרי הכא כיון שרבי יצא כבר בברכת האש ובשמים שבירך קודם לכן ואינו צריך עכשיו בשעת הבדלה לברכה זו ואינו מברך אלא כדי להוציא בניו ובני ביתו א"כ היכי עביר הכי והא הוה הברכה הפסק לדידה בין ברכת היין לטעימה שהרי לעצמו אינו צריך לברכות הללו ואיך שותה אחר כך את היין אלא מוכח מהכא דכל שמברך ומוציא אחרים בברכה זו כיון דלדידהו צריך לברך הברכה בין ברכת היין לטעימה והוי מסדר הברכות אין זה נחשב הפסק אף לגבי ידידיה אע"פ שהוא לעצמו אינו צריך לצאת בברכה זו דכיון דברכות אלו הם מסדר הברכות שמברכים בשעת הבדלה וזה ששומע ממנו ברכת הבדלה צריך לצאת גם בברכות אלו אין זה נחשב הפסק אף לגבי ידידיה אע"פ שהוא בעצמו כבר יצא בברכה זו.

וא"כ לפ"ז הכא נמי גבי ברכת לישב בסוכה בין ברכת המוציא לטעימה היכא שמברך המוציא ונתכיון להוציא את בני ביתו אף שהוא לעצמו אינו צריך לברך על הסוכה שהרי כבר בירך קודם לכן מכל מקום כיון שמוציא את בני ביתו בברכת המוציא והם צריכים לברך לישב בסוכה בין ברכת המוציא לטעימה שכך אנו נוהגים לברך על הסוכה אחר ברכת המוציא והשיב צורך סעודה וסדר הברכות א"כ כיון דלדידהו הוי זה מסדר הברכות יכול גם הוא לברך בשבילם ברכה זו בין ברכת המוציא לטעימה ואין זה נחשב הפסק לדידה אע"פ שהוא לעצמו כבר יצא בברכה זו קודם לכן שזהו סדר הברכות בענין זה.

והכי נמי בקידוש קידוש של שחרית לעצמו ומקדש קידוש של לילה לחבירו אע"פ שאינו צריך לזה אינו הפסק לדידה כיון שחבירו צריך לכך.

